

12) כן דייקו חז"ל ומצאו כי אמנם היה בזה גם פשע חברתי חמור מאד: הוא תנאי: בשעת דבר כנס רגליך, בשעת רצב פור רגליך, ולמה נעושו [אלימלך] לפי שהפיל לבו של ישראל. משל לבלתיטוס [שר הנצחה] של מלך, שהיה שרף במדינה והיו בני המדינה בטוחים עליו, שלאם תבוא שנה בצורת, שידכל לפרנס המדינה עשר שנים, וכיון שבאה שנת בצורת היתה שפחתה עומדת בסירקו וקופתה בידיה. (ילקוט שפעתו רות)

אלמלך מגדולי המדינה ומפרנסי הדור היה, וכיון שבאו שני רעיון אמר: עכשיו יהיו כל ישראל מסבכים על פתחי, זה בא מקופותיה חת בא בכפיפו [בסלת], מה עשה? עמד וברח מפניהם. (שם)

13) ה' ל ב ה: ה' ר' אין יוצאין מארץ לחוקי-לארץ אלא אם כן עמדו מאתיים בסלע; אמר ר' שמעון אימתי, בזמן שאינו מוצא ליקה, אבל בזמן שמוצא ליקה, אפילו עומדה טאה בסלע לא יצא. וכן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר: אלימלך, מחלוק וכליון גדולי הדור היו, ופרנסי הדור היו, ומפני מה נעשו? מפני שיצאו מארץ לחוקי-לארץ. (ב"ב צא, ב"ר כ"ג)

14) הלכה זו רואה את עיקר החטא בעויתבתם את הארץ, וכן פסק הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ה, הל"ט) ודרש מהם מידת הסידות אפילו במקרה שמתר לצאת, כיון שגדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו - ונתחייבו כליה למקום.

15) אמר רב הן בר רבא אמר רב: אלימלך ושלמון ופלוגי אלמוני ואבי נעמי - כולם בני נחשון בן עמינדב היו, מאי קא שמענן לן? דאפילו מי שיש לו זכות אבות, אינה עומדת לו בשעה שיצא מארץ לחוקי-לארץ. (ילקוט תקני"ט)

16) קדוש התקנה והחסידות רבנו הרמח"ל זצ"ל שנה לנו בפרק יט מ"מסלח הישרים", בהגדרת ענינה של החסידות, כן "שני דברים יש בענין זה: אחד, הכונה בכל מצוה ועבודה שהיה לעילוי כבודו של מקום, במה שביריותיו עושים נחת-רוח לפניו, ועוד הצער והבקשה על עילוי הכבוד הזה שיעשה בשלימות בעליו כבודו של ישראל ושלוחו (ומקודם לזה זה לשון קדשו: "שאי-אפשר לכבוד העליון להתרבות אלא בגאולתו של ישראל וברכיו כבודם, שזה תלוי בזה באמת"). ואמנם עוד עיקר ב' יש בכונת החסידות, והוא טובת הדור, שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוון במעשיו לטובת דורו כולו לזכות אותם עליהם, והוא ענין הכתוב: אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, שכל הדור אוכל מפירותיו, וכן אמרו חז"ל, הש בה עץ אם יש שמגין על דורו כעץ, וזרעה שזוהו רצונו של מקום שיהיו חסידיו ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדרגות שבהם, והוא מ"ש ז"ל בלולב ומינוי: יבראו אלה ויכפרו על אלה, שאין הקב"ה חפץ באבדון הרשעים, אלא מצוה מוטלת על החסידים להשתדל לזכותם ולכפר עליהם, וזה צריך שיעשה בכונת עבודתו וגם בתפלתו בפועל, דהיינו שיחטל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה, ולהשיב בתשובה מי שצריך לה וללמד סניגוריא על הדור כולו" וכו'.

אנינו יאמרו לרובי אה קמה

17) את המקור הזה מדברי חז"ל על הכתבים הגדולים, "שהיה להם לבקש רחמים על דורם", הביא רבנו לצורך ענינו, כאמור, לפי השייכות של ערך הכחונה אל מדרגת החסידות ומצותה. אכן לעומת-זה הנה למדנו עוד חז"ל את החיוב הזה, "לבקש רחמים על הדור", שהוא מוטל על גדולי הדור ופרנסי הדור בכלל, בבבא בתרא ד' צ"א: ר' שמעון בן-יוחאי קובע את ערסם של אלימלך ומחלוק וכליון שהיו גדולי הדור ופרנסי הדור; רב, "רבן של כל בני הגולה", המסדר את ירכונו של מעמד התורה בבבל, מוסיף לזה ביצחיים את ערך זכות-אבות שלהם, שהיו בני אותו חסיד, ושיא-יהודה גחשון-בן-עמינדב, שקידש שם שמים בקפצו אל הים חזילה, שגם זכות זו לא עמדה להם כלפי עויבת הארץ, ופי' הגאון בעל עיון-יעקב שם דה"ה לחיפך שזכות העליה לארץ מועיל גם כשאין זכות אבות, - ורבי יהושע בן-קרח מסתים על זה: "שהיה להם לבקש רחמים על דורם", שנאמר בועקף יצילוך קבוצי" ופירש רשב"ם: "ע"י שתצטע לקבץ הגדולים תגצל", והמניעה מהו נחשבת שם אח"כ "שנתיאשו מן הגאולה". לפי ענין הדור, ערכו וזרכו, מתעורר ומתגלה יותר ויותר החיוב של מדת החסידות הזאת (ובתורשי הרשב"א כתובות יט שאין אדם משים עצמו שאינו-חסיד), של בקשה רחמים על הדור, בקשת-הרחמים היא, מדברי רבנו ז"ל, העשית-בפועל, בעבודת-ד' שבכל לבבנו מעמקי הנפש ומהשתפכות פנימיותה, אשר מגנה תמשך, עם כל הישרת המעשים וכוונותיהם, הכפרה והתשובה והזכות לעילוי כבודו של הש"י כבודם שלוחם וגאולתם של ישראל.

אנינו יאמרו לרובי אה קמה

10) למה קוראים ספר רות בעצרתה בזמן מהלך תורה: לפי שמגילה זו פולה הסיד והתורה פולה חסד שנאמר (משלי לא, כ) והזרת חסד על לשונה. (פרדס לקו סו"ב)

11) הקדוש-ברוך-הוא קובר מתים - שנאמר (דברים ל"ו) ויקבר אתו בני. ויקבר אותו בני - הקדוש-ברוך-הוא בכבודו. שהוא בשעמו גמל חסד למשה עבדו וקברו בידו. ואלמלא הדבר כתוב, אי אפשר לאומרו.

12) הקב"ה קובר מתים! ביקש ללמד אותנו גמילות חסד של אמת.

13) ועשית עמדי חסד ואמת. חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו כפפה להשלום גמול.

14) כן! גם בשעתו שאנו עושים חסד עם המתים, יש אשר יתגב בנו השקר. ועשית עמדי חסד ואמת - וכי יש חסד שהוא שקר? אלא, משל הדינא אומר: מה ברירה דרחמך - טעון; מה רחמך, - פרוק.

15) [אם מהו בניו של אהובך, שא עליו קינה וטעון עליו צער והספד, להרואה אהבתך - אוילי ישלמה לך חברך, אבל כשמת אהובך, פרוק מעליך הצער כי אהבתו כבר אבדה ואינך יכול לצפות ממנו גמול וקורת-רוח]. (ד"ר צ"ח, ח - הפי' מפיץ ינס"ח)

16) א"ר יהושע בן קרחא: - מפני מה נעשו? שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא ביקשו, שנאמר (ישעיהו ג' י"ג) בועקף יצילוך קבוצי". (ב"ב ס"ט) מהרשיא: בועקף על צרת הקיבוץ והרבים, (כי הרבים נקראים קיבוץ בכל מקום) יצילוך מן השמים. ע"ד שאמרו: המבקש רחמים על חבריו הוא גונה תחילה.

17) לא לחינם בחר ר' יהושע בן קרחא בפסוק הזה והוציא ממשלו במקומו כי שמע בו את ועקת היחיד המקובץ ומחובר עם הרבים, וכענין זה ראה את פיזור רגליו של אלימלך, אשר פירש את עצמו והלך לו בשעה שישראל שרדו בצער.

18) הלא כל רעב שבא על הארץ, מן השמים הוא בא, ובכונתו שיבקשו רחמים הוא בא, ויכיד אפטר לברוח ממנו? וכל יחיד שבורח, מוציא את עצמו מן הכלל, בחושבו כי לא אליו תתכוון הרעה.

19) ואמרו רבותינו דל: בזמן שישראל שרוין בצער ופירש אחד מהם, באים שני מלאכי השרה ומניחין לו את ירידם על ראשו האזורים: סלתי זה שמירש עצמו מן הציבור, אל יראה בנחמת ציבור, אלא בזמן שהציבור שרו בצער, אל יאמר אדם אלך לביחי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי, ואם עושה כן, עליו תכתוב אומר: (ישעיה כ"ב) יהנה ששן ושמתה חרוץ בקר ושחטט צאן אכלו בשר ושחטט יין וט"י מה כתיב בתריה? ויגלה באוני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותן אמר ה' צבאות. (תענית י"א, תנבאו"י י"א)

20) אכן בדבר השני שבענין זה, ואשר על הדבר הזה הדגיש רבנו את הצורך לקרוא אותו בשם "עיקר" שבענין זה, - כאן האריך ביותר לבאר ולפרט ולבסס. כונה עיקרית זו, של ענין החסידות, שהוא טובת הדור, מבואר מדברי רבנו אלה, שהיא ג"כ כוללת שני החלקים: א' להתכוון לזה במעשי העבודה וכו' להתפלל ע"ז בפועל, והחלק המיוחד הזה, של פעולת התפלה לטובת הדור, שוב מפורט הוא מדברי רבנו לשלשה חלקים: לכפר על מי שצריך כפרה, להשיב בתשובה מי שצריך לה, ללמד סניגוריא על הדור כולו.

21) אכן בדבר השני שבענין זה, ואשר על הדבר הזה הדגיש רבנו את הצורך לקרוא אותו בשם "עיקר" שבענין זה, - כאן האריך ביותר לבאר ולפרט ולבסס. כונה עיקרית זו, של ענין החסידות, שהוא טובת הדור, מבואר מדברי רבנו אלה, שהיא ג"כ כוללת שני החלקים: א' להתכוון לזה במעשי העבודה וכו' להתפלל ע"ז בפועל, והחלק המיוחד הזה, של פעולת התפלה לטובת הדור, שוב מפורט הוא מדברי רבנו לשלשה חלקים: לכפר על מי שצריך כפרה, להשיב בתשובה מי שצריך לה, ללמד סניגוריא על הדור כולו.

22) אכן בדבר השני שבענין זה, ואשר על הדבר הזה הדגיש רבנו את הצורך לקרוא אותו בשם "עיקר" שבענין זה, - כאן האריך ביותר לבאר ולפרט ולבסס. כונה עיקרית זו, של ענין החסידות, שהוא טובת הדור, מבואר מדברי רבנו אלה, שהיא ג"כ כוללת שני החלקים: א' להתכוון לזה במעשי העבודה וכו' להתפלל ע"ז בפועל, והחלק המיוחד הזה, של פעולת התפלה לטובת הדור, שוב מפורט הוא מדברי רבנו לשלשה חלקים: לכפר על מי שצריך כפרה, להשיב בתשובה מי שצריך לה, ללמד סניגוריא על הדור כולו.

23) אכן בדבר השני שבענין זה, ואשר על הדבר הזה הדגיש רבנו את הצורך לקרוא אותו בשם "עיקר" שבענין זה, - כאן האריך ביותר לבאר ולפרט ולבסס. כונה עיקרית זו, של ענין החסידות, שהוא טובת הדור, מבואר מדברי רבנו אלה, שהיא ג"כ כוללת שני החלקים: א' להתכוון לזה במעשי העבודה וכו' להתפלל ע"ז בפועל, והחלק המיוחד הזה, של פעולת התפלה לטובת הדור, שוב מפורט הוא מדברי רבנו לשלשה חלקים: לכפר על מי שצריך כפרה, להשיב בתשובה מי שצריך לה, ללמד סניגוריא על הדור כולו.